

Драгиша П. Бојовић<sup>1</sup>

Универзитет у Нишу, Филозофски факултет  
Департаман за српску и компаративну књижевност

О ЈЕДНОЈ НЕОБИЧНОЈ СИМБИОЗИ ЈЕВАНЂЕЉСКИХ ПРИЧА  
У САВИНОМ „ЖИТИЈУ СВЕТОГА СИМЕОНА”  
И ТРАГОМ ЊИХОВИХ ПАРАЛЕЛА

*Abstract:* The authors of Serbian Life stories employ Gospel narratives in a traditional way in accordance with the demands of the text and events, thus incorporating them into new narratives. However, there are examples where one or two Gospel stories are adapted and adjusted to a particular event taken from the lives of heroes, while preserving the fundamental evangelical concepts. A typical example of suchlike adaptation can be found in Sava's "The Life of Saint Simeon"

*Key words:* Life, Gospel, prodigal son, lost lamb, good shepherd, symbiosis

У средишњем делу *Житија Светога Симеона*, који раздваја опис његове абдикације од описа болести и смрти, налази се антиципација физичког сусрета оца и сина, монаха Симеона и монаха Саве. Реч је о наративном исказу, заснованом на јеванђељским текстовима, који читаоце обавештава о Растковом одласку из родитељског дома и наговештава Симеонов пут на Свету Гору, као и сусрет оца и сина. Прва реченица доноси само почетну и, наизглед, једноставну информацију о томе да је Немања имао три сина. Из друге реченице се већ сазнаје да је Немања најмлађег највише волео. Остали део текста представља мозаик или, као што ћемо видети, необичну симбиозу новозаветних прича о блудном сину, добром пастиру и заблуделом јагњету. У завршници се још једном истиче да је заблудело јагње, најмлађи син Сава, и љубљено јагње:

„Овај блажени господин наш Симеон имађаше три сина. Један најмлађи – не могу га назвати сином, већ робом – кога љубљаше изнад свих, а и овај му неодступно работаше. Јер овај као млађи међу својом браћом и најмлађи, и, просто рећи, видевши немоћ своје природе и умножење грехова својих, учини као и блудни син, оставивши доброга оца и господина, и блажену матер госпођу своју, и благородну, нећу казати браћу, већ господаре своје, и обнажи све без-

1 dragisa.bojovic@filfak.ni.ac.rs

умљем својим. И отидох у туђу страну далеко, хранећи се са свињама, и не на-  
сићаваше се њихове хране, мртав би и не оживе, изгубљен беше и не нађе се.  
Јер ради овога блажени отац господин Симеон зајеле ићи у Свету Гору, да  
као пастир добри потражи одбегло јагње, и да га узевши на раме принесе ка  
Оцу своме и ка својој вољи, и да од Бога добије награду ради устрањења од  
својих, да испуни другу жељу срца свога и да нађе љубљено и заблудело јагње  
своје” (Sveti Sava 1986: 107).

Ово место, у суштини, садржи опис два одласка: одлазак Растка у Свету  
Гору и одлазак Симеона за сином. Први одлазак илустрован је јеванђељ-  
ском причом о блудном сину (Лука 15, 11–32), а други о изгубљеној овци  
(Лука 15, 3–7) и добром пастиру (Јован 10). Фактички, иако Лука на помен-  
том месту (15, 3–7) експлицитно не помиње доброг пастира, реч је управо  
о њему, јер само он може наћи заблудело јагње. Зато Сава у Лукин исказа  
уводи чувену синтагму, па и асоцијацију на читаву причу, из Јовановог  
јеванђеља.<sup>2</sup>

У *Житију*, пре овога места, писац се на два места позива на причу о  
добром пастиру. Први пут је она истакнута кроз вапај народа упућен Сте-  
фану Немањи да их не напушта:

„Не остављај нас сироте, господине, јер ти нас освети и ти нас научи и ти нас  
просвети пастиру добри, који полагаеш душу своју за овце,<sup>3</sup> јер никада у твоје  
дане вук не уграби овцу од Богом преданога ти стада пастве!<sup>4</sup> И у свих 38 твојих  
година бисмо сачувани и отхрањени, и другога господина и оца не познасмо  
осим тебе<sup>5</sup>, господару наш!” (Sveti Sava 1986: 101).

Други пут прича о добром пастиру је употребљена у завршници Не-  
мањине беседе, коју је изговорио приликом абдикације:

„Мир буди вама, властело моја и бољари! Мир буди и вама млађи, које вас от-  
храних од рођења матера ваших! Мир буди вама свима, стадо Христово духовно,  
које ми Бог предаде и напасавши вас сачувах неповређене као добар пастир  
душу своју полагајући за вас” (Sveti Sava 1986: 101).

Поред тога, сам Сава у неколико наврата Немању назива добрим па-

2 О присуству ових јеванђељских прича у старој српској књижевности види  
Stanojević, Glumac: 1932: 681–685.

3 Јн. 10, 11.

4 Јн. 10, 12.

5 Јн. 10, 14.

стиром, користећи редовно дублет добри господин и добри пастир односно пастир и господин (Sveti Sava 1986: 101, 104). Добрим пастиром га назива и у похвали, коју исписује непосредно након Немањине беседе. Поред тога што је добри господин, наставник и учитељ, он је и пастир, „који вером напаса предано му стадо”, као и „чувар стада свога и премудри бранитељ свију који живе око њега” (Sveti Sava 1986: 104).

Иако је, у наведеном цитату из Савиног *Житија Светиога Симеона*, одредиште одласка Саве и Симеона исто, писац наводи различиту мотивацију: Сава одлази у Свету Гору увидевши „немоћ своје природе и умножење грехова”, док Симеон иде да тражи Саву, заблудело јагње.

У јеванђељској причи о блудном сину, син се враћа оцу, да би у дому његовом, након покајања, нашао себе и био оживљен. Сава, као књижевник, прибегава необичном стваралачком средству.<sup>6</sup> Он хиперболише свој преступ и своје грехове, не враћа се покајан оцу, не оживљава и не налази се. Потом прави неку врсту инверзије: уместо да себе као књижевног јунака врати дому, по угледу на библијску причу, он свога оца доводи у позицију да тражи блуднога сина и да га спасава. Дакле, у причи о блудноме сину, син оставља доброга оца. То исто чини Растко, остављајући доброга оца, блажену мајку и благородну браћу, саопштавајући то приповедачким прелазом из трећег лица у прво лице (И отидох у туђу страну далеко), да би одмах након тога опет довео себе у позицију трећег лица. Из наведеног исказа препознајемо дистинкцију између библијске приче и Савиног исказа: у библијској причи син се враћа оцу, док у *Житију Светиога Симеона* отац одлази сину.

Али то више није отац из приче о блудноме сину, већ отац трансформисан у пастира из приче о добром пастиру, који улогу доброг пастира остварује у позицији онога који спасава заблуделу овцу из Јеванђеља по Луки (15, 3–7)<sup>7</sup> и који оставља све овце своје и тражи ону изгубљену. Овде се, на стваралачки мајсторски начин, срећу три јеванђељске приче: о блудном сину, изгубљеној овци и добром пастиру. Библијски отац прихвата покајника, док у овом случају добри пастир (отац – Немања) тражи заблудело јагње (сина – Саву) не би ли га привео покајању. Јер и оној нађеној овци се препоручује покајање. Човек који је нашао изгубљену овцу, позива пријатеље и суседе да се заједно радују: „И дошавши дома, сазове пријатеље и суседе говорећи им: Радуйте се са мном, јер нађох овцу своју изгубљену. Кажем вам да ће тако бити већа радост на небу за једнога грјешника који се каје, неголи за деведесет и девет праведника којима не треба покајање” (Лука 15, 6–7). И радост је заједничка и једној и другој причи. Јер и отац из приче о блудноме сину чине весеље, кољући теле угојено, радујући се због сина који се покајао.

6 О једној другачијој адаптацији приче о блудном сину види Krstić 2016: 87–98.

7 Види и: Јеванђеље по Матеју (18, 12–14).

У овом Савином опису, као што видимо, основна дистинкција према библијском тексту направљена је кроз улогу оца. У библијској причи отац чека блуднога сина, док у *Житију Светиога Симеона* отац (пастир) одлази изгубљеној овци. Могли би се на први поглед закључити да Сава амнестира себе, искључивши покајање, кроз формулације: мртав би и не оживе, изгубљен беше и не нађе се, што је супротно библијском епилогу. Међутим, као што смо видели и прича о нађеној овци подразумева покајање нађенога, а у том случају радост на небу због овога једнога покајаног, већа је него због деведесет и девет праведника.

Поставља се наравно питање: зашто Сава користи овакав обрт и зашто себе представља преко делимичне приче о блудном сину? Свакако и из разлога што се 1197. године нису стекли услови за његов повратак у отачаство и повратак оцу,<sup>8</sup> па самим тим ни за заокруживање алегорије о блудном сину. Из тих разлога он у причу о блудном сину уводи причу о добром пастиру и заблуделој (изгубљеној) овци, којој је такође потребно покајање. Дакле, он користи оригинално решење: покајање из приче о блудном сину замењује покајањем из приче о изгубљеној овци из Јеванђеља по Луки, чим постиже исту поруку односно исти духовни ефекат.

Сматрамо и да је занимљиво упоредити како одлазак Растка и Симеона у Свету Гору описују други писци и каква је јеванђељска контекстуализација тих догађаја, те у каквим позицијама налазимо причу о добром пастиру или изгубљеној овци. У *Житију Светиога Симеона* Стефана Првовенчаног говори се и о једном и о другом одласку, али нема ни асоцијације на поменуте приче. Једна друга прича, о богаташу, инкорпорирана је у слово, које изговара Стефан Немања након повратка потере из Свете Горе. Причу о добром пастиру писац уводи тек у преписку између њега и његовог оца, светогорског монаха Симеона: „Јер си, уистину, пастир добри, који си положио душу своју за овце своје, прогнав од њега јеретичка учења као мислене вуке” (Stefan Prvovenčani 1988: 82).<sup>9</sup> Ни у *Другој хиландарској повељи* истога писца нема трага од Савиних идеја. Сава је за Стефана Немањино „љубљено и слатко чедо, које беше отишло и одвојило се” (Stefan Prvovenčani 1988: 56). У *Житију* је „уистину целомудрени младић, живљаше неод-

- 8 Ово би било и у супротности са прокламованим јеванђељским начелом које Сава прихвата приликом одласка из Србије у Свету Гору и које он истиче као примат у опредељењу да се одрекне света и посвети монашком животу: „Ко љуби оца или матер више него мене, није мене достојан, и ко не узме крста свога и за мном не иде, није ми подобан” (Мт. 11, 29–30). Даље: „Јер сваки који остави дом или њиве или имање или жену или децу или браћу или оца или матер имена мога ради, примиће стотруку и наследиће вечни живот” (Упор. 1 Јн. 4, 12). Види Sveti Sava 1986: 99.
- 9 Првовенчани назива свог оца пастиром и када говори о његовом рођењу. Види Stefan Prvovenčani 1988: 64.

ступно, веселећи изврским разумом оца својега и матер” (Stefan Prvoventčani 1988: 75).

Када је реч о Доментијану, он причу о добром пастиру често користи у *Житију Светиога Саве*. Први пут се она јавља у молитви, коју Сава изговара на Благовести, у храму Богородице Ватопедске, обративши се Господу, истинитом пастиру:

„Да и ја, Владико мој свети, једино просим милости твоје да живим овде у дому твојем у све дане живота мога, гледајући ненаситне твоје красоте, и посећујући цркву пречисте ти Матере; јер теби рече срце моје: тражићу Господа, заблудело јагње твоје, и сада гредем за тобом, тражећи тебе истинитога пастира свога.

Прими ме неисказаним милосрђем твојим и узведи ме на своју пашу, и приброј ме ка овцама изабранога ти стада, и прехрани ме са овима од влаћа божанствених ти тајана; и приброј ме у ред ових светих чрноризаца који ти служе, да не бих, каснећи ван, био поједен од злога звера, старога непријатеља, а изван твоје свечане дворнице.” (Domentijan 1988: 62)

Ово је једино место у српској житијној књижевности, које донекле подсећа на раније анализирани Савин аутобиографски исказ. Карактер молитве и унижење онога који се моли стварају реалну позицију у којој Сава може себе да назове заблуделим јагњетом.

Писац потом подсећа на причу о добром пастиру у писму које Сава пише Симеону, позвавши га да дође у Свету Гору, при чему наговештава да ће се њих двојица јавити Христу „као добри пастири за стадо своје, да умне овце и са њима духовни јагањци потеку нашим путем у царство небесно” (Domentijan 1988: 77).

У истом писму Сава још два пута Симеона назива добрим пастиром (Domentijan 1988: 78). У другом цитату то је добри пастир из Лукиног Јеванђеља:

„Дођи, подобећи се оном човекољубивом пастиру, који остави не само деведесет и девет на горама небесним, но остави и тисуће и тисућа и још више безбројне војске, и сиђе преклонивши небеса, и потражи заблуделу овцу, и нашавши истрже је из грла смртнога љутога звера, ђавола, и узевши на своје раме принесе Оцу своме, и опет је постави међу своје стадне овце” (Domentijan 1988: 79).

Доментијанов опис доласка Симеона у Свету Гору још једна је прилика да писац подсети своје читаоце на причу о Сави као изгубљеном и нађеном јагњету, док је Симеон онај који тражи и налази заблудело и љубљено јагње:

„И нађе своје љубљено јагње, Христом обележено” (Domentijan 1988: 82). Ово је опет враћање идејама из Савиног *Житија Светога Симеона*.

У даљем току житија и Сава постаје добри пастир. То нарочито бива често од тренутка када постаје архиепископ. Из позиције архипастира он је још више у прилици да наглашава мисију доброг пастира. У Другој студеничкој беседи Сава се оглашава пастиром, позивајући се, поред Светог Јована Богослова, и на апостола Павла: „Пазите, рече, умно стадо ваше, у које вас постави Дух свети као пастире и учитеље” (Domentijan 1988: 144).<sup>10</sup> Након тога враћа се Светом Јовану Богослову, први пут уздижући говорење изнад ћутања, што је у суштини преузимање пастирске одговорности за своје отачаство: „Да, и мени уздигнутом на овај степен, од сада ми није лепо ћутати, нити да гледајући ми своје ствари будем најамник а не истинити пастир” (Domentijan 1988: 144). И у Жичкој беседи (о страшном суду) Сава говори о истој мисији: „Јер истинити пастир не одступа од онога који блуди, терајући га иза свог умнога стада” (Domentijan 1988: 189).

Као што се може закључити, причу о блудном сину користи у описивању одласка у Свету Гору само Свети Сава, јер није природно и очекивано да други (Стефан Првовенчани, Доментијан) говоре тако о њему.<sup>11</sup> Ова прича улази у симболику сопственог унижавања. Сава и у другим својим текстовима говори о сопственој грешности или се потписује као грешни монах Сава.<sup>12</sup> Има, међутим, примера, као у Доментијановом *Житију*, када се провлаче идеје из Савиног текста.

Можемо на крају закључити да Сава, у сопственој интерпретацији (*Житије Светога Симеона*) одлази на Свету Гору као блудни син, а враћа се, преко интерпретације његовог ученика Доментијана, као добри пастир.

Као што се види, једино је Сава, описујући свој одлазак на Свету Гору, био у идеалној стваралачкој позицији да комбинује и нетипично користи различите јеванђељске приче прилагођавајући их својој духовној позицији и историјским околностима. Други писци (Стефан Првовенчани и Доментијан) су били принуђени да користе једноставнија и традиционална решења.

10 Пореди: Дела апостолска 20, 28.

11 Упадљиво је одсуство ових мотива у Теодосијевом *Житију Светога Саве*. Ово је једна од позиција где се јасно уочава разлика између Доментијана и Теодосија односно Доментијанова супериорност у пласирању сложених богословских идеја.

12 Видети: *Карејски шивик, Писмо њуману Спиригону и Упутство за читање Псалтира*: Sveti Sava 1986: 40, 138, 142–143.

## ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ / REFERENCE LIST

- Domentijan 1988: Domentijan, *Život Svetoga Save i Život Svetoga Simeona*, priredila Radmila Marinkovic, Beograd: Prosveta, SKZ.
- Krstić 2016: D. Krstić, „Stefan Dečanski kao antipod izgubqenom sinu (Lk 15, 11-32) - biblijska apologija kraqa Milutina u spisima Danila Drugog”, *Philologia Mediana*, 8, Niš: Filozofski fakultet, str. 87-98.
- Novi zavjet 2012: *Sveto pismo. Novi zavjet Gospoda našega Isusa Hrista*, prevod Komisije Svetog arhijerejskog sinoda SPC, Beograd: Biblijsko društvo Srbije.
- Stanojevic, Glumac 1932: S. Stanojevic, D. Glumac, *Sv. Pismo u našim starim spomenicima*, Beograd: Srpska kraljevska akademija.
- Stefan Prvovenčani 1988: Stefan Prvovenčani, *Sabrani spisi*, priredila Ljiljana Juhas-Georgievska, Beograd: Prosveta, SKZ.
- Sveti Sava 1986: Sveti Sava, *Sabrani spisi*, priredio Dimitrije Bogdanović, Beograd: Prosveta, SKZ.

Dragiša P. Bojović

ON AN UNUSUAL SYMBIOSIS OF GOSPEL STORIES IN SAVA'S "THE LIFE OF SAINT SIMEON" AND FOLLOWING THE TRACES OF THEIR PARALLELS

*Summary*

The authors of Serbian Life stories employ gospel narratives in a traditional way in accordance with the demands of the text and events, thus incorporating them into new narratives. However, there are examples where one or two gospel stories are adapted and adjusted to a particular event taken from the lives of heroes, while preserving the fundamental evangelical concepts. A typical example of suchlike adaptation can be found in Sava's "The Life of Saint Simeon". This is a testimony of the writer narrating on Rastko's departure for Sveta Gora and Simeon following Saint Sava. The first departure is illustrated by the Gospel story of the prodigal son (Luke 15, 11-32), the other about the lost sheep (Luke 15, 3-7) and the good shepherd (John 10). Although Luka does not explicitly mention the good shepherd in the story (15, 3-7), the story is precisely about him, because only he can find the lost lamb. That is why Sava introduces the famous syntagm, also incorporating the association on the whole story from John's Gospel into Luke's testimony. Therefore, besides other solutions, Sava makes an unusual symbiosis of Gospel stories, thus uniquely illustrating events from his own life and the life of the protagonist.

*Key words:* Life, Gospel, prodigal son, lost lamb, good shepherd, symbiosis

Рад примљен: 3. 6. 2017.  
Рад прихваћен: 9. 6. 2017.